

หลักกฎหมายเกี่ยวกับการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ

เมื่อได้ทราบถึงแนวความคิดและหลักทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำของต่างประเทศแล้ว ในส่วนนี้จะกล่าวถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำและแนวคำพิพากษาของไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาต่อไปดังนี้

✓ หลักกฎหมายของการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ เป็นผลสืบเนื่องมาจากหลักเกณฑ์และแนวคิดที่คดีควรมีสิ้นสุด กล่าวคือเมื่อมีคำพิพากษายุติแล้วคำพิพากษานั้นย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์และสามารถผูกพันผู้ใช้กฎหมายให้ยอมรับตามผลแห่งคำพิพากษาลงจนบังคับคดีได้ ซึ่งหลักการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 นั้น เป็นหลักที่มีผลสืบเนื่องมาจากหลักใหญ่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาตามที่ได้นำเสนอมาในบทก่อนหน้านี¹ เห็นได้ว่าเป็นหลักอันเดียวกันกับเรื่องคำพิพากษาผูกพันคู่ความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 เนื่องจากหลักกฎหมายของไทยในส่วนนี้ได้รับแนวความคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในส่วนผลแห่งคำพิพากษาด้วย

¹ ดูรายละเอียดในบทที่ 2 ข้อ 2.2

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาจวบจนเมื่อศาลได้พิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดแล้วย่อมทำให้เกิดผลหลายประการ นอกจากผลของการแพ้ชนะคดีแล้วยังมีผลในทางปฏิบัติและทางกฎหมาย² ในส่วนนี้จะศึกษาว่าคำพิพากษาดังกล่าวจะผูกมัดบุคคลใดบ้างนั้น ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

1. คำพิพากษาหรือคำสั่งยอมผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งนับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น (มาตรา 145 วรรค 1) โดยถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลดังกล่าวยอมผูกมัดคู่ความมิให้กล่าวอ้างโต้เถียงเป็นอย่างอื่นจะอ้างหรือนำสืบเป็นอย่างอื่นมิได้ รวมทั้งห้ามคู่ความนั้นมาฟ้องร้องหรือดำเนินคดีใหม่เพื่อขอให้เพิกถอนคำพิพากษาหรือคำสั่งเนื่องจากศาลเองก็ไม่อาจจะเพิกถอนคำพิพากษาของตนเองได้ เว้นแต่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะถูกกลับแก้หรือยกเสียโดยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลสูง³

การผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลดังกล่าวนี้ นอกจากจะหมายถึงตัวโจทก์และจำเลยในคดีแล้วยังหมายความรวมถึงผู้สืบสิทธิ ผู้รับโอนสิทธิ ผู้รับ

² นิติการณประสม, พระ "คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง", พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 468 - 482.

³ มาโนช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1 และ 2 ว่าด้วยบททั่วไปและวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น เล่ม 2 (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2525), หน้า 785.

มรดกความจากคู่ความเดิม ตลอดจนผู้ร้องสอดตามมาตรา 57, 58 ด้วย เช่น จำเลยตายภายในระหว่างพิจารณา มีทายาทเข้ารับมรดกความแล้ว ผลแห่งคดีนั้น ผู้กฟ้องผู้รับพินัยกรรมด้วยถึงแม้ทายาทที่เข้ารับมรดกความจะไม่มีส่วนได้ในทรัพย์สินที่พิพาทซึ่งตกได้แก่ผู้รับพินัยกรรมก็ตาม (ฎีกาที่ 1182/2500 2500ฎ.1145) โจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาลและศาลได้พิพากษาตามยอมคดีถึงที่สุดแล้ว แม้จำเลยที่ 3 เป็นผู้เยาว์แต่ก็เป็นคู่ความในคดีอยู่แล้ว โดยมีผู้แทนโดยชอบธรรม คำพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความมีผลผูกพันจำเลยที่ 3 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 (ฎีกาที่ 3781/2531 2531 ฎ.2537)

2. คำพิพากษาหรือคำสั่งยอมไม่ผูกพันบุคคลภายนอกคดี แม้ว่าศาลจะได้อ้างไว้โดยทั่วไปว่าให้ใช้คำพิพากษาบังคับแก่บุคคลภายนอก ซึ่งมีได้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยก็ตาม (มาตรา 145 วรรค 2)

ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลภายนอกเป็นบุคคลนอกคดี ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคู่ความในข้อพิพาทระหว่างคู่ความด้วยกัน อีกทั้งไม่มีโอกาสแสดงสิทธิของตนให้ประจักษ์หรือโต้แย้งสิทธิของผู้อื่นด้วย ซึ่งถ้าจะให้คำพิพากษาดังกล่าวผูกพันบุคคลภายนอกด้วยแล้วยอมจะไม่เป็นธรรมดังนั้นโดยหลักทั่วไปแล้วคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลยอมไม่ผูกพันบุคคลภายนอกคดี⁴ เห็นได้ว่าหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความตามหลักกฎหมายไทยตามมาตรานี้ก็สอดคล้องเป็นแนวเดียวกับหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 791-793

พิพากษาตามหลักกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ตัวอย่างเช่น การฟ้องขอให้เพิกถอนการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งมีชื่อบุตรจำเลยเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์นั้น เมื่อมิได้ฟ้องบุตรจำเลยเป็นคู่ความด้วย ศาลก็จะพิพากษาหรือสิ่งใด ๆ ให้ผูกพันบุตรจำเลยไม่ได้ จึงต้องพิพากษาขกฟ้องโจทก์ที่เกี่ยวข้องกับบุตรจำเลยด้วย (ฎีกาที่ 681-682/2502 2502ฎ.687) ในคดีเครื่องหมายการค้า ศาลจะพิพากษาให้นายทะเบียนจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าตามคำขอของโจทก์ไม่ได้ เพราะเป็นการบังคับบุคคลที่มีได้เป็นคู่ความในคดีและโจทก์ก็สามารถไปขอจดทะเบียนได้เองอยู่แล้ว (ฎีกาที่ 2689/2532 6ฎ.ส.81)

3. ข้อยกเว้นโดยถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลผูกพันบุคคลภายนอกคดี จากหลักที่ว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลไม่ผูกพันบุคคลภายนอกซึ่งมิได้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยนั้นถ้าถือเคร่งครัดเกินไปโดยไม่มีข้อยกเว้นก็ย่อมไม่เป็นธรรมตลอดจนก่อให้เกิดความสับสนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วย กฎหมายจึงได้มีบทบัญญัติยอมรับว่าในบางกรณีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลก็มีผลผูกพันบุคคลภายนอกด้วย ดังกรณีต่อไปนี้

(1) กรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 142 (1) คือ ในคดีที่ฟ้องเรียกอสังหาริมทรัพย์หรือฟ้องขอให้ขับไล่จำเลยถ้าศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีเมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งให้ขับไล่จำเลยก็ได้ คำสั่งเช่นนี้ให้ใช้บังคับตลอดไปถึงวงศ์ญาติและบริวารของจำเลยซึ่งอยู่นอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งไม่สามารถแสดงอำนาจพิเศษให้ศาลเห็นได้ ดังนี้จึงเห็นได้ว่าวงศ์ญาติและบริวารของจำเลยซึ่ง

เป็นคนภายนอกไม่ได้ เป็นคู่ความด้วยกันก็ต้องได้รับผลตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้นด้วย^๕

(2) กรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 245 (1) คือ คำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์ เกี่ยวด้วยการชำระหนี้อันไม่อาจแบ่งแยกได้ และคู่ความแต่บางฝ่ายเป็นผู้อุทธรณ์ซึ่งทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีผลเป็นที่สุดระหว่างคู่ความนั้น ๆ ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าสมควรกลับคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์ ให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจชี้ขาดว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ให้มีผลระหว่างคู่ความทุกฝ่ายในคดีในศาลชั้นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์นั้นจึงมีผลบังคับไปถึงคู่ความซึ่งไม่ได้อุทธรณ์ด้วย^๖

(3) กรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 245 (2) คือ ได้มีการอนุญาตให้ผู้ร้องสอดเข้ามาในคดีแทนคู่ความฝ่ายใด คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ย่อมมีผลบังคับแก่คู่ความฝ่ายนั้นด้วย กรณีนี้ก็เช่นกัน คือคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลก็ย่อมมีผลผูกพันถึงคู่ความเดิมซึ่งมีผู้ร้องสอดเข้ามาแทนที่ด้วย

(4) กรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 274 คือ เมื่อบุคคลใด ๆ ได้เข้าเป็นผู้คำประกันในศาลโดยทำหนังสือประกันหรือโดยวิธีอื่น ๆ เพื่อเป็นการชำระหนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งหรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่ง

^๕ ดูตัวอย่างจากฎีกาที่ 766/2508 2508ฎ. 1184, ที่ 3051/2516 2516ฎ. 2008

^๖ ดูตัวอย่างจากฎีกาที่ 591/2508 2508ฎ. 873, ที่ 3663/2532 11ฎ. ส. 148

คำพิพากษาหรือคำสั่ง เช่นว่านั้นย่อมใช้บังคับแก่การประกันนั้นได้ โดยไม่ต้องฟ้อง
ผู้ประกันชั้นใหม่ ซึ่งก็มีผลว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีผลบังคับถึงผู้ค้ำประกัน
ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกด้วย⁷

(5) กรณีคำพิพากษาที่ผูกพันบุคคลภายนอกตามมาตรา 145 (1) คือ
คำพิพากษาหรือคำสั่งที่บุคคลภายนอกยอมยกชั้นอ้างได้หรือคู่ความจะยกชั้นยื่น
แก่บุคคลภายนอกได้ ดังกรณีต่อไปนี้

- คำพิพากษาหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้องด้วยฐานะหรือความสามารถของ
บุคคล เช่น คำพิพากษาหรือคำสั่งแสดงว่าบุคคลใดเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือ
เป็นคนสาบสูญ หรือวินิจฉัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่นเกี่ยวข้องกับสิทธิในครอบครัว
เช่น การสมรส การรับรองบุตร

- คำสั่งเรื่องล้มละลาย เช่น คำสั่งให้พิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว หรือเด็ด
ขาด เป็นต้น

(6) กรณีคำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินใด ๆ เป็น
คุณแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจใช้ยื่นแก่บุคคลภายนอกได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกนั้น
จะพิสูจน์ได้ว่าตนมีสิทธิดีกว่า ตามมาตรา 145 (2) ฉะนั้นคำพิพากษาที่อาจใช้ยื่นแก่
บุคคลภายนอกได้นั้น จึงต้องเป็นคำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินอันเป็น
คุณแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น คำพิพากษาศาลฎีกายอมว่าจำเลยยอม
โอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ตามสัญญาจะซื้อจะขายนั้น ไม่ใช่คำพิพากษาที่แสดงหรือวินิจฉัย

⁷ ตัวอย่างจากฎีกาที่ 770/2504 2504ฎ.647, ที่ 5563/

ถึงกรรมสิทธิ์แห่งที่ดิน (ฎีกาที่ 1311/2504 2504ฎ.1303) แม้ศาลจะมีคำสั่ง แสดงว่าจำเลยมีกรรมสิทธิ์ในที่พิพาทแล้วก็ตาม แต่เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก คดีพิสูจน์ได้ว่าที่พิพาทเป็นของโจทก์ จำเลยอาศัยอยู่ในที่พิพาทคำสั่งดังกล่าวย่อม ไม่ผูกพันโจทก์ และเมื่อโจทก์แจ้งให้จำเลยออกจากที่พิพาทแล้ว จำเลยไม่ยอม ออกไปก็เป็นการอยู่โดยละเมิด (ฎีกาที่ 524/2516 2516ฎ.601)

เมื่อพิจารณาจากหลักกฎหมายในเรื่องคำพิพากษาผูกพันคู่ความที่ กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ด้วยฐานะหรือความสามารถของบุคคล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 (1) ของไทยนี้ไปตรงกับหลักคำพิพากษาที่เรียกว่า "Judgments in Rem" ในกฎหมายอังกฤษซึ่งถือว่าผลแห่งคำพิพากษาของศาลย่อมผูกมัดคู่ความ รวมไปถึงบุคคลภายนอกกล่าวคือใช้ผลแห่งคำพิพากษายันบุคคลภายนอกได้

ส่วนคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่มีผลผูกพันเฉพาะระหว่างคู่ความ โดยไม่มีผลผูกพันบุคคลภายนอกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 วรรคแรกและวรรคสองนั้น ก็ตรงกับหลักคำพิพากษาที่เรียกว่า "Judgments in Personam" ในกฎหมายอังกฤษ ซึ่งจะผูกพันเฉพาะคู่ ความเท่านั้น

เมื่อได้กล่าวถึงหลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 อันอาจถือว่าเป็นแม่บทใหญ่ของการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 144 แล้ว ต่อไปจะได้ศึกษาถึงหลัก กฎหมายของการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำโดยแบ่งพิจารณาตามองค์ประกอบ มาตรา 144 ดังนี้

3.1 ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีหรือประเด็นข้อใดแห่งคดีแล้ว

การห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาข้างนั้นไม่ได้หมายความรวมถึงทุกกรณีนับแต่เริ่มต้นกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 1 (7) เพราะในตัวของบัญญัติได้จำกัดขอบเขตไว้^๕ กล่าวคือ

- ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดีในวาระที่หมดการพิจารณาในคดีนั้น ภายใต้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในลักษณะที่ 6 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเรื่องคำพิพากษาและคำสั่ง โดยคำพิพากษาจะหมายถึงเป็นคำชี้ขาดของศาลในคดีที่มีข้อพิพาท เพราะคดีที่มีข้อพิพาทเป็นการพิพาทระหว่างโจทก์จำเลยต้องชี้ขาดข้อพิพาทว่าใครผิดใครถูกจึงต้องทำเป็นรูปคำพิพากษา ส่วนคำสั่งชี้ขาดคดีจะเป็นคำสั่งชี้ขาดของศาลในคดีไม่มีข้อพิพาท เพราะคดีไม่มีข้อพิพาทเป็นคดีไม่มีจำเลยเป็นเรื่องขอต่อศาลให้ทำหรือสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ใช่ชี้ขาดว่าใครผิดหรือใครถูกจึงต้องทำเป็นรูปคำสั่ง (ฎีกาที่ 822/2491 2491ฎ.1003) ซึ่งในส่วนของคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดีไม่ค่อยจะมีปัญหาในการวิเคราะห์ว่าเข้าหลักเกณฑ์ของกระบวนการพิจารณาซ้ำหรือไม่เมื่อเทียบกับกรณีมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดประเด็นข้อใดแห่งคดี อันจะต้องพิจารณาว่าเป็นประเด็นแห่งคดีหรือ

---

^๕ มาโนช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 และ 2 ว่าด้วย บททั่วไปและวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น เล่ม 2, หน้า 775.

ไม่^๑ ตามฎีกาข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการตัดสินของศาลจะตัดสินตามประเด็นแห่งคดีที่ปรากฏตามการชี้สองสถานตามมาตรา 183 เท่านั้น เพราะในการดำเนินคดีแพ่งอาศัยหลักตกลง คู่ความจึงมีหน้าที่พิจารณามุมมองของคดีของตนว่าประสงค์เช่นใด และต่างใช้ความระมัดระวังความรอบคอบ โดยศาลเป็นผู้ควบคุมโดยอาศัยบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อมิให้คู่กรณีเอาไรต์เอาเปรียบกัน ต่างจากทางอาญาซึ่งมุ่งแสวงหาความจริงในคดี

- กรณีศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นข้อใดแห่งคดีซึ่งคำว่าประเด็นในที่นี้ก็หมายความถึงประเด็นข้ออ้างข้อหาในคดีที่ปรากฏในคำฟ้องคำให้การตาม มาตรา 172 และ 177 กล่าวคือ บรรดาข้อความที่แสดงแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาตามมาตรา 172 และ บรรดาข้อความที่จำเลยแสดงในคำให้การว่ายอมรับหรือปฏิเสธข้อหาของโจทก์รวมทั้งเหตุแห่งการนั้นตามมาตรา 177 อันอยู่ในภาค 2 วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น^{1๐} และการพิจารณาของศาลที่เป็นคำวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นแห่งคดีนั้นก็เป็นการพิจารณาตามความ ในมาตรา 131 (2) ในเรื่องประเด็นแห่งคดี ให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดโดยทำเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือให้จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะนี้

^๑ ดูตัวอย่างกรณีเป็นคำวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นแห่งคดีเช่น ฎีกาที่ 867/2509 2509ฎ.869, ที่ 1629/2518 2518ฎ.2339 และกรณีศาลยังไม่ได้วินิจฉัยประเด็นแห่งคดี เช่น ฎีกาที่ 1065/2513 2513ฎ.1517 เป็นต้น

^{1๐} พิชณน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2528), หน้า 473.

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่า ในเรื่องประเด็นแห่งคดี กฎหมายให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดโดยทำเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งอันเป็นกรณีของมาตรา 144 แต่การให้จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความนั้นได้มีบทบัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษ ศาลไม่ต้องมีคำวินิจฉัยชี้ขาดในประเด็นเรื่องนั้น¹¹ ทำให้ไม่อยู่ในขอบข่ายของมาตรา 144

ส่วนกรณีตามมาตรา 131 (1) ในเรื่องคำขอซึ่งคู่ความยื่นในระหว่างพิจารณามีใช้วินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือประเด็นแห่งคดี เมื่อศาลอนุญาตหรือยกคำขอคู่ความอาจจะมายื่นคำขอใหม่ได้จึงไม่ต้องห้ามตามมาตรา 144 เช่นกรณีต่อไปนี้

การแก้คำฟ้องหรือคำให้การ

โจทก์เคยยื่นคำร้องขอแก้ฟ้อง ศาลไม่อนุญาตครั้งหนึ่งแล้ว โจทก์ยื่นคำร้องขอแก้ฟ้องโดยแสดงเหตุผลขึ้นมาใหม่ได้ มาตรา 144 จะนำมาใช้แก่เรื่องแก้ฟ้องไม่ได้เพราะมาตรา 144 ใช้เฉพาะการวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือประเด็นข้อหนึ่งข้อใดแห่งคดี (ฎีกาที่ 429/2490 2490ฎ.534) อนึ่งแม้ไม่เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำเนื่องจากมิใช่การวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือประเด็นข้อใดแห่งคดีแต่การจะได้รับอนุญาตให้แก้ไขหรือไม่ก็ยังอยู่ในข้อจำกัดในการแก้ไขคำฟ้องและคำให้การใหม่ ตามมาตรา 179, 180, 181 แล้วแต่กรณีไป

การขยายระยะเวลายื่นคำให้การ

คดีร้องขอตัดทรัพย์ คำสั่งศาลที่ให้ยกคำร้องของโจทก์ซึ่งขอให้ศาลขยายระยะเวลายื่นคำให้การ ไม่ใช่คำสั่งตามมาตรา 144 โจทก์ย่อมยื่นคำร้องขอให้ศาล

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 132

รับค่าให้การโดยอ้างว่ามีได้จึงใจขาดนัดยื่นค่าให้การได้อีก ไม่เป็นการดำเนิน
กระบวนการพิจารณาซ้ำ (ฎีกา 1211/2510 2510ฎ.2055)

การขอให้พิจารณาคดีใหม่

จำเลยยื่นค่าขอให้พิจารณาคดีใหม่ ครั้งแรกอ้างเหตุไม่ครบถ้วนตาม
กฎหมายศาลสั่งยกค่าขอไปแล้ว จำเลยยื่นค่าขอให้พิจารณาคดีใหม่เป็นครั้งที่สอง
โดยทำให้ถูกต้องยอมทำได้ไม่เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ (ฎีกาที่ 604/
2510 2510ฎ.871) มาตรา 144 หมายถึงกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำ
ชี้ขาดคดีหรือในประเด็นข้อใดแห่งคดี การที่ศาลสั่งจำหน่ายคดีเพราะเหตุที่โจทก์
ไม่มาศาล ไม่ใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือประเด็นข้อใดแห่งคดี ดังนี้ แม้โจทก์
จะได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่สั่งจำหน่ายคดีโดยผิดพลาด และ
ศาลสั่งยกคำร้องไปครั้งหนึ่งแล้วก็ตาม โจทก์ก็มีสิทธิยื่นคำร้องใหม่ได้ ไม่ถือเป็นการ
ดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำตามมาตรา 144 (ฎีกาที่ 2662/2525 2525ฎ.ไม่มี)¹²
ตามฎีกาข้างต้นเป็นการให้เหตุผลทางกฎหมายที่ชัดเจนถึงหลักตามมาตรา 144
ให้เห็นความแตกต่างของผลในการสั่งค่าขอในระหว่างพิจารณาในกรณีทั่ว ๆ ไป
ของศาล ซึ่งการให้เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยนี้เป็นไปตามหลักในบทบัญญัติมาตรา
141(4) นอกจากอำนาจยุติธรรมแล้ว ยังมีความสำคัญในแง่ของการศึกษา
กฎหมายด้วย

อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาบางส่วนก็ไม่อาจจะแสดงเหตุผลแห่งคำ
วินิจฉัยได้ชัดเจนนักด้วยมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ข้อจำกัดในอัตรากำลัง

¹² พัทธน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,

ของผู้พิพากษาอันเป็นเหตุปัจจัยที่ผูกพันกับจำนวนคดีที่มีเข้าสู่ศาลเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีระยะเวลาอย่างจำกัดในการทำคำพิพากษาแต่ละเรื่อง การจะมาชี้แจงเหตุผลให้ประจักษ์ชัดแจ้งทุกคดีย่อมไม่อาจเป็นไปได้ แต่ถ้าไม่เกี่ยวข้องกับเหตุปัจจัยดังกล่าว การแสดงเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยอันชัดเจนทั้งปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย ตลอดจนพิจารณาถ้อยแถลงอย่างรอบคอบก็ย่อมลดอัตราคดีที่เข้าสู่ศาลสูงได้มาก และอาจลดการที่คู่ความกลับมาฟ้องร้องกันอีกได้¹³ โดยน่าจะให้ผลดีทั้งแก่คู่ความและศาล กล่าวคือ ทำให้คู่ความเข้าใจและยอมรับในเหตุผลดังกล่าวและลดความโต้แย้งลงได้บางส่วนด้วย

3.2 คู่ความเดียวกัน

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 144 นี้ จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวแม้จะไม่ได้ใช้คำว่าคู่ความแต่ก็เป็นการใช้บัญญัติไว้ให้หมายความว่าจะต้องเป็นคู่ความเดียวกันหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นผู้ทรงสิทธิหรือเจ้าของสิทธิอันเดียวกัน¹⁴ กล่าวคือ หมายถึงสิทธิของคู่ความอันเป็นสิทธิอันเดียวกัน โดยอาจเป็นกรณีสิทธิของผู้ทรงสิทธิคนอื่น ๆ เช่น เจ้าของร่วมกันในที่ดินแปลงเดียวกัน ซึ่งก็ถือว่าเป็นผู้ทรงสิทธิอันเดียวกัน และคู่ความในคดีก่อนกับคู่ความในคดีหลังจะต้องเป็นคู่ความเดียวกัน ไม่ว่าจะคู่ความนั้นจะกลับกันก็ตาม เช่น โจทก์ในคดีก่อนอาจจะถูกจำเลยกลับมาฟ้องเป็นคดีนี้ ซึ่งทั้งคู่ก็ถือว่าเป็นคู่ความเดียวกันและยังมีความหมายครอบคลุมถึงผู้สืบสิทธิจากคู่

¹³ เสถียร ลิ้มปะเชษฐ์, "หลักการวินิจฉัยคดี, "ตุลาการ 20 (กันยายน - ตุลาคม 2516) : 7.

¹⁴ ไพจิตร ปุญญพันธ์, เอกสารการสอน ชุดวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2528), หน้า 340.

ความในคดีก่อนด้วย อนึ่งการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำยังบัญญัติไว้ให้หมายความรวมถึงการห้ามศาลในการกระทำซ้ำอีกด้วย¹⁵ ดังนั้น ตามมาตรานี้จึงเป็นการห้ามทั้งโจทก์ จำเลย และ ศาลโดยแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) คู่ความเดียวกัน กล่าวคือมาตรา 144 ห้ามคู่ความรายเดียวกับคู่ความในคดีเดิมมาดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำอีก ซึ่งคู่ความในที่นี้ก็เป็นตามบทวิเคราะห์ศัพท์¹⁶ คือหมายความรวมทั้งตัวความ คือ โจทก์ผู้ฟ้องคดี และ จำเลยผู้ถูกฟ้องคดี และบุคคลผู้มีสิทธิกระทำการแทนบุคคลอื่นเช่น ผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือ ผู้ปกครองของผู้เยาว์ ผู้อนุบาล ผู้จัดการ หรือ ผู้แทนของนิติบุคคลตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 75 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 22 ประกอบมาตรา 24 ผู้รับมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 60 เป็นต้น ตัวอย่างคู่

---

¹⁵ พิชณน์ จักรางกูร คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 471- 472.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1(1) และผู้จะเป็นคู่ความในคดีมีหลักเกณฑ์ คือ 1. ต้องเป็นบุคคลไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ตาม 2. ต้องเป็นผู้มีประโยชน์ได้เสียในคดีนั้น คือ โดยมีข้อโต้แย้งเรื่องสิทธิหรือหน้าที่ในทางแพ่ง หรือเป็นกรณีมีความจำเป็นจะต้องใช้สิทธิทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 3. ต้องเป็นผู้มีความสามารถตามกฎหมาย และดู พิชณน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 3-9. และดู เสนีย์ แผ่นแก้วมณี, บันทึกคำบรรยายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สุกฤษีสารการพิมพ์, 2510) หน้า 13.

ความรายเดียวกัน เช่น ฎีกาที่ 2761/2523 2523ฎ.1124 การห้ามคู่ความดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ อันจะต้องเป็นคู่ความรายเดียวกันกับคู่ความในคดีเดิม มีตัวอย่างเช่นฎีกาที่ 789/2515 2515ฎ.621

การเป็นคู่ความเดียวกันยังมีความหมายรวมถึง ผู้มีอำนาจทำการแทน¹⁷ ซึ่งอาจแบ่งเป็น

ก. ผู้ดำเนินการแทนโดยกฎหมายบัญญัติ เช่น ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์¹⁸ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถผู้แทนของนิติบุคคล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ พนักงานอัยการ

ข. ผู้แทนโดยการแต่งตั้ง คือ คู่ความอาจแต่งตั้งผู้ใดผู้หนึ่งให้ดำเนินคดีแทนได้ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องหรือต่อสู้คดีก็ตาม โดยอาจแต่งตั้งบุคคลธรรมดาหรือ

¹⁷ ถ้าผู้นั้นไม่มีอำนาจที่จะทำแทนแล้วก็ไม่ถือว่าเป็นคู่ความเดียวกัน ดู ฎีกาที่ 2809/2523 2523ฎ.2168 จำเลยเคยเป็นโจทก์ฟ้อง ล. กับพวก เกี่ยวกับที่พิพาท ล. กับพวกให้การว่าเป็นกรรมกรวัดโจทก์ ที่พิพาทเป็นของวัด ต่อมาทำยอมความโดยยอมรับว่าที่พิพาทเป็นของจำเลยไม่เกี่ยวข้องต่อไป ศาลพิพากษาตามยอมคดีถึงที่สุด วัดโจทก์ฟ้องคดีนี้ขอให้พิพากษาว่าที่พิพาทเป็นที่ธรณีสงฆ์ได้

¹⁸ ฎีกาที่ 464/2486 2486ฎ.429 มารดาร้องขอตัดทรัพย์แทนบุตรซึ่งเป็นผู้เยาว์ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรม ศาลพิพากษาว่าทรัพย์นั้นเป็นของจำเลยไม่ใช่ของผู้อยู่เยาว์ต่อมาบุตรผู้อยู่เยาว์บรรลุนิติภาวะแล้ว จะมาร้องขอตัดทรัพย์รายเดียวกันอีกไม่ได้

แต่งตั้งทนาย¹⁰ เช่น ร. ในฐานะผู้จัดการมรดกของ จ. โจทก์ในคดีก่อนฟ้อง
 จำเลยในคดีก่อนให้ชำระหนี้ตามสัญญาฉบับเดียวกับคดีก่อนเพื่อประโยชน์แก่
 บรรดาทายาทของ จ. ถือว่า ร. เป็นคู่ความรายเดียวกับ จ. โจทก์ในคดีก่อน
 (ฎีกาที่ 1493/2524 2524ฎ.1175)

อนึ่ง แม้ว่าคู่ความในคดีก่อนและคดีนี้จะเป็นคู่ความเดียวกัน แต่เป็น
 การฟ้องในฐานะอื่นแตกต่างกับคดีก่อน ก็ไม่เข้าหลักเกณฑ์เป็นคู่ความเดียว
 กันและไม่เป็นการดำเนินกระบวนการซ้ำด้วย เช่น ในฐานะผู้ใช้อำนาจปกครอง
 หรือผู้ปกครองของผู้เยาว์ ผู้อนุบาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 29,
 30 ผู้จัดการหรือ ผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลตามมาตรา 75 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์
 ผู้รับมอบมาตรา 60 ทนายความ ผู้จัดการมรดก เช่น โจทก์เคยฟ้องจำเลยในนามของ
 ตนเอง ศาลพิพากษาว่าไม่มีอำนาจฟ้อง ภายหลังโจทก์มาฟ้องจำเลยใหม่ในฐานะผู้รับ
 มอบอำนาจจากผู้มีสิทธิฟ้องจำเลย ดังนี้ถือว่า โจทก์ผู้ฟ้องจำเลยคดีหลังเป็นคนละคน
 กับคดีก่อน (ฎีกาที่ 1413/2494 2494ฎ.1152)

ส่วนตัวอย่างกรณีไม่ถือว่าเป็นคู่ความเดียวกัน ไม่เป็นการต้องห้าม
 ตามมาตรา 144 เช่น คดีก่อนจำเลยฟ้อง ส.อ้างว่า ส. เข้าไปปลุกเร้าและ
 วิวาทที่พิพาทซึ่งอยู่ในเขตโฉนดของจำเลย ส่วนคดีนี้โจทก์ซึ่งเป็นบุตรของ ส.
 ฟ้องว่าได้กรรมสิทธิ์ที่พิพาทโดยครอบครองปรปักษ์ ประเด็นทั้งสองคดีจึงแตกต่างกัน

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 60, 61

ทั้งโจทก์ในคดีนี้ก็ได้เป็นคู่ความในคดีก่อน (ฎีกาที่ 3051/2516 2516ฎ.2008)^{๒๐}

(๒) ผู้สืบสิทธิจากคู่ความเดียวกัน

ผู้สืบสิทธิมาจากคู่ความเดิมในคดีก็ย่อมผูกพันตามผลแห่งคดีในคดีก่อนด้วยเช่นเดียวกัน เพราะผู้สืบสิทธิย่อมไม่มีสิทธิเหนือไปกว่าสิทธิที่คู่ความเดิมมีอยู่ เช่น โจทก์ผู้มีชื่อในโฉนดฟ้องขอแบ่งแยกโฉนดโดยอ้างว่ามีสิทธิ 2 ใน 3 ส่วน จำเลยต่อสู้ว่ามีสิทธิได้คนละครึ่ง ต่อมาที่พิพากษารายนี้ตกให้แก่ผู้อื่นสืบมาทั้งสองฝ่าย ดังนั้นบุคคลเหล่านี้จะมาฟ้องร้องกันให้ผิดไปจากเดิมไม่ได้ เพราะเป็นผู้สืบสิทธิมาจากคู่ความในคดีก่อน (ฎีกาที่ 949/2496 2496ฎ.1036) แม้โจทก์คดีนี้เป็นคนละคนกับโจทก์ในคดีเดิม แต่โจทก์รับโอนกรรมสิทธิ์ที่พิพาทสืบต่อจากโจทก์ในคดีเดิมและจำเลยเป็นคู่ความเดียวกับจำเลยในคดีเดิมคำพิพากษาในคดีเดิมที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์ในที่พิพาท จึงมีผลผูกพันจำเลยในคดีนี้ด้วย (ฎีกาที่ 2045/2526 2526ฎ.1290)

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 144 บัญญัติไว้ด้วยข้อความกว้าง ๆ มิได้หมายความว่าห้ามเฉพาะคู่ความเท่านั้น ฉะนั้น จึงครอบคลุมถึงการห้ามโจทก์ ห้ามจำเลย และยังเป็น การห้ามศาลนั้นเองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้ดำเนินไปแล้วซ้ำอีกด้วย เช่น จำเลยร้องว่าทนายจำเลยทำยอมในศาลโดยไม่มีอำนาจขอให้ศาลดำเนินกระบวนการคดีใหม่ ศาล

^{๒๐} ดูฎีกาที่ 1267/2493 2493ฎ.1309, ที่ 2732/2522 2522ฎ.2143 ประกอบ และดูตัวอย่างเพิ่มเติมในคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่าเป็นกรณีไม่ใช่คู่ความรายเดียวกันในเรื่องฟ้องซ้ำซึ่งเทียบเคียงกับเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำได้ เช่น ฎีกาที่ 431/2502 2502ฎ.559, ที่ 640/2515 2515ฎ.563.

ขั้นตอนยกคำร้อง จำเลยมิได้ใช้สิทธิอุทธรณ์ ดังนี้ ศาลชั้นต้นนั้นเองกลับมีคำสั่งให้
ดำเนินกระบวนการพิจารณาแล้วพิพากษาใหม่อีกหาได้ไม่ เพราะไม่ใช่เป็นการเปลี่ยน
แปลงข้อผิดพลาดเล็กน้อยตามที่ยกไว้ในมาตรา 144 (ฎีกาที่ 637/2506
2506ฎ.1191)

เมื่อเปรียบเทียบกับบทบัญญัติในเรื่องใกล้เคียงกัน เช่น เรื่องฟ้องซ้ำ
ฟ้องซ้อน จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวระบุห้ามผู้ใดผู้หนึ่งไว้ชัดเจนกว่า กล่าวคือ
ในมาตรา 148 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า "... ห้ามคู่ความเดียวกัน ...." หรือ
ตามมาตรา 173 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า "..... ห้ามไม่ให้โจทก์ ....." อย่างไรก็ตาม
ก็ตามได้มีคำพิพากษาในเรื่องดังกล่าวอยู่หลายฎีกาที่ได้วินิจฉัยไว้เป็นแนวทางเดียว
กันแล้วว่า การห้ามดำเนินกระบวนการซ้ำนั้นเป็นการห้ามทั้งโจทก์ จำเลย และ
ห้ามศาลด้วย ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้จากความไม่ชัดเจนทั้งหมดไป

มีข้อเสนอแนะว่าบทบัญญัติของกฎหมายควรจะมีข้อความชัดเจนและเป็น
ไปในแนวทางเดียวกันฉะนั้นถ้ามีการปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนขึ้น เช่น
เดียวกับมาตรา 148, 173 โดยระบุในมาตรา 144 ว่าเป็นการห้ามคู่ความเดียว
กัน ก็น่าจะทำให้การใช้กฎหมายและการศึกษากฎหมายของบุคคลทั่วไปชัดเจนยิ่งขึ้น
กว่าที่เป็นอยู่ได้ ²¹

---

²¹ วิชา มหาคุณ "การใช้เหตุผลทางกฎหมาย" วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิตภาควิชา นิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516, หน้า
59-60. และดู ชานินทร์ กรัยวิเชียร "ภาษากฎหมายไทย" บทบัญญัติ เล่ม 25
ตอน 3 (สิงหาคม 2511) 550-551.

อนึ่ง เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่มีกฎหมายใดจะชัดเจนจนไม่มีที่ติในโลก และถ้าชัดเจนเกินไปอาจทำให้กฎหมายขาดความยืดหยุ่น ซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี การเขียนกฎหมายไว้เป็นกลาง ๆ จึงอาจจะให้ผลเอื้ออำนวยต่อผู้ใช้กฎหมายในการตีความปรับใช้กฎหมายให้เหมาะสมแก่รูปการตามสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตามถ้าปรับปรุงกฎหมายชัดเจนในส่วนที่มีแต่ทางเอื้ออำนวยต่อการใช้กฎหมายแล้วก็ควรจะปรับปรุงกฎหมายให้อยู่ในแนวทางเดียวกัน เพื่อสะดวกแก่การบังคับใช้และการศึกษากฎหมายอันจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

3.3 ข้อยกเว้น

ในส่วนนี้จะได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์ของข้อยกเว้นตามกฎหมายของการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำซึ่งมีอยู่หลายประการ ดังนี้

- การแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อยอื่นๆตาม มาตรา 143 (มาตรา 144 (1)) เมื่อมีเหตุที่จะต้องแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย มาตรา 143 ให้อำนาจศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือ ศาลฎีกาแล้วแต่กรณีมีคำสั่งเพิ่มเติมแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อผิดพลาดนั้นให้ถูกต้อง แต่จะต้องไม่เป็นการกลับหรือแก้คำวินิจฉัยในคำพิพากษาหรือคำสั่งเดิม การแก้ไข

ไขข้อผิดพลาดหรือข้อผิดพลาดดังกล่าว ไม่ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ²²

กรณีไม่ถือว่าเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย เช่น จำเลยร้องว่าทนายจำเลยทำยอมในศาลโดยไม่มีอำนาจ ขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ ศาลชั้นต้นสั่งยกคำร้อง จำเลยมิได้ใช้สิทธิอุทธรณ์ ดังนี้ ศาลชั้นต้นนั้นเองจะกลับมีคำสั่งดำเนินกระบวนการพิจารณาแล้วพิพากษาใหม่อีกหาได้ไม่ เพราะไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงข้อผิดพลาดเล็กน้อยตามที่ยกไว้ในมาตรา 144 (ฎีกาที่ 637/2506 2506ฎ.1191) ศาลสั่งให้ผู้ร้องกับพวกอยู่ในที่คืนโจทก์ได้เพียง 3 เดือน เพราะการเข้าจากจำเลยเป็นการอยู่โดยอาศัยอำนาจจำเลย จึงเป็นบริวารจำเลย ผู้ร้องขอให้แก้เป็นให้ผู้ร้องอยู่ต่อไป เพราะผู้ร้องมิใช่บริวารจำเลย ไม่เข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 144(1) เพราะมิใช่การขอให้แก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อยตามมาตรา 143 (ฎีกาที่ 776/2508 2508ฎ.1184) ชั้นบังคับคดี จำเลยอ้างว่าไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งบังคับ เพราะมิได้ทำแผนที่กลางศาลชั้นต้นสั่งให้โจทก์จำเลยชี้เขต แล้วมีคำสั่งกำหนดเขตที่พิพาทขึ้นใหม่ ต่างไปจากที่พิพาทตามแผนที่ท้ายฟ้อง คำสั่งดังกล่าวเป็นการแก้ไขคำวินิจฉัยในคำพิพากษาเดิม ต้องห้ามมาตรา 143 ไม่มีผลใช้บังคับ แม้โจทก์มิได้อุทธรณ์ ก็ยังมีสิทธิขอให้ศาลบังคับจำเลยตามแผนที่ท้ายฟ้องเพื่อให้ถูกต้องตามคำพิพากษามิใช่เรื่องแก้ไขคำสั่งเดิมที่ไม่มีฝ่ายใดอุทธรณ์ (ฎีกาที่ 1489-1490/2512 2512 ฎ.1771) จำเลย

---

²² พิชณน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 482 - 486. และพระยาปริदानฤเบศร์, แปลมาตรา 143 ประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง, บทบัญญัติ เล่ม 10 ตอน 10 (กันยายน 2481) : 2161 - 2165. และเสนีย์ แม่แก้วมณี "บันทึกคำบรรยายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง", หน้า 605-610.

ชำระเงินช้ากว่ากำหนดตามยอมและชำระไม่ครบ โจทก์ขอให้บังคับคดีจำเลยขอผิด โจทก์ไม่ยอม ศาลอนุญาตให้จำเลยผิดชำระดังนี้ มิใช่เป็นการขยายเวลาชำระหนี้ ตามคำพิพากษาตามยอม อันเป็นผลให้เปลี่ยนแปลงคำพิพากษา แต่เป็นการสั่งให้งด การบังคับคดีตามมาตรา 292(2) (ฎีกาที่ 171/2513 2513ฎ.197) ตามข้อ กำหนดในพินัยกรรมกำหนดให้โจทก์และจำเลยได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแต่ละคนมีจำนวน แน่นนอน แต่ปรากฏในชั้นบังคับคดีว่าจำนวนเนื้อที่ดินที่แท้จริงขาดไปจึงต้องแบ่งโดยถือ ตามอัตราส่วนที่ระบุไว้ ไม่ถือว่าเป็นการแก้ไขคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว ศาลย่อมมี อำนาจบังคับคดีไปตามความเป็นจริงได้ (ฎีกาที่ 1901/2530 7ฎ.ส.190)

- การพิจารณาใหม่แห่งคดี ตามมาตรา 144(2) แบ่งเป็น 2 กรณี ดังนี้

ก. คดีซึ่งได้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินไปแล้วโดยเด็ดขาดตามมาตรา 209 ซึ่ง หมายถึงคดีที่คู่ความฝ่ายใดซึ่งศาลแสดงว่าขาดนัดพิจารณา และมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้แพคดีในประเด็นที่พิพาท คู่ความฝ่ายนั้นอาจมีคำขอให้พิจารณาใหม่ตามมาตรา 207 เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาใหม่ ศาลดำเนินการพิจารณาคดีนั้นใหม่ได้²³

ข. คดีที่เอกสารสูญหายหรือบุบสลายตามมาตรา 53 ซึ่งหมายถึง ส่วนข้อความหรือส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งส่วนข้อความ เช่น คำพิพากษา หรือเอกสาร สูญหายหรือบุบสลายระหว่างพิจารณาหรือบังคับคดี จนเป็นการขัดข้องต่อการชี้ขาดตัดสินหรือบังคับคดี และคู่ความไม่อาจนำสำเนาถูกต้องส่งต่อศาล ศาลมีอำนาจสั่งให้ พิจารณาคดีนั้นใหม่ได้ตามมาตรา 53

²³ อุเทน ศิริสมรรถการ, "การดำเนินการระบวนพิจารณาคดีแพ่งเพราะ เหตุขาดนัด," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 119 - 148.

- การดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 144(3) ดังนี้

ก. การยื่น การยอมรับหรือไม่ยอมรับ ซึ่งอุทธรณ์หรือฎีกาตาม มาตรา 229 และ 247 เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ถ้าคู่ความอุทธรณ์ ตามมาตรา 229 หรือคดีที่ศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้ว ถ้าคู่ความฎีกาตามมาตรา 247 ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการยื่น ยอมรับ หรือไม่ยอมรับคดีเรื่องนั้นได้²⁴

ข. การดำเนินวิธีบังคับชั่วคราวในระหว่างการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาตาม มาตรา 254 วรรคสุดท้าย ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา โจทก์อาจยื่นคำขอต่อศาล ขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษามาตรา 254 หากศาลชั้นต้นยังมีคำสั่ง ส่วนวนไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ศาลชั้นต้นมีอำนาจได้ส่วนและสั่งคำขอนั้นตาม มาตรา 254 วรรคสุดท้าย (ฎีกาที่ 562/2490 2490ฎ.699) ศาลชั้นต้นดำเนิน กระบวนการพิจารณาดังกล่าวได้

- การยื่นสำนวน ตามมาตรา 144(4) เป็นกรณีที่ศาลสูงมีคำสั่ง ให้ยื่นสำนวนคืนไปยังศาลล่างเพื่อให้พิจารณาและพิพากษาคดีนั้นใหม่ กล่าวคือ เมื่อคดีปรากฏเหตุตั้งที่บัญญัติไว้ตามมาตรา 243(2)(3) ศาลสูงยอมมีอำนาจ พิพากษาให้ยกคำพิพากษาศาลล่าง โดยให้ศาลล่างพิจารณาพิพากษาคดีนั้นใหม่ ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการ พิจารณาซ้ำ เพราะเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของศาลสูงซึ่งมีอำนาจสั่งได้ตามกฎหมาย เช่น ศาลชั้นต้นสั่งรับอุทธรณ์ของคู่ความในกรณีที่มิได้เข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 224 ที่จะอุทธรณ์ได้ แล้วศาลอุทธรณ์รับพิจารณาพิพากษาฟ้องอุทธรณ์ของคู่ความซึ่งเป็น การไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณา ศาลฎีกาย่อมพิพากษาให้ยกคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้

²⁴ วิชัย ตันติกุลานันท์, "การสั่งรับฟ้อง (ศาลชั้นต้น) ต่างกับการสั่งรับ อุทธรณ์ - ฎีกาอย่างไร," ดุลพาห 30 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2526) : 31-38.

ศาลอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาใหม่ตามมาตรา 243(1), 247 ได้ (ฎีกาที่ 358-360/2512 2512 ฎ.512) เมื่อไม่มีข้อเท็จจริงที่ศาลฎีกาจะรับฟังมาวินิจฉัยข้อกฎหมายได้ ศาลฎีกาให้ยกคำพิพากษาของศาลล่างให้ศาลชั้นต้นทำการสืบพยานต่อไปตามมาตรา 243 ข้อ 3 (ข), 247 (ฎีกาที่ 1292/2509 2509 ฎ.1575)²⁵

- การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมาตรา 302 (มาตรา 144(5)) การบังคับคดีโดยปกติเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลชั้นต้นที่พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นตามมาตรา 302 วรรคแรก เว้นแต่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะสั่งให้ศาลชั้นต้นอื่นพิจารณาและพิพากษาใหม่ กรณีเช่นนี้ศาลชั้นต้นเป็นศาลที่มีอำนาจบังคับคดี เว้นแต่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะกำหนดเป็นอย่างอื่นตามมาตรา 302 วรรคสอง การบังคับคดีของศาลชั้นต้นไม่เป็นการดำเนินกระบวนการซ้ำ เช่น เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาในคดีใดว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพียงใด ย่อมเป็นเรื่องที่คู่ความจะต้องดำเนินการในคดีนั้นเพื่อขอคำวินิจฉัยจากศาล แม้คดีนั้นจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว แต่ในชั้นบังคับคดีเมื่อมีเหตุอันควรสงสัย คู่ความก็ยังมีสิทธิขอให้ศาลอธิบายคำพิพากษาได้ (ฎีกาที่ 789/2515 2515 ฎ.621) เรื่องการบังคับคดีเมื่อศาลมีคำสั่งไปครั้งหนึ่งแล้วแม้โจทก์มิได้อุทธรณ์คำสั่งนั้น โจทก์ยื่นคำร้องขอใหม่ได้ โดยมาตรา 144(5) บัญญัติเป็นข้อยกเว้น (ฎีกาที่ 1862/2523 2523 ฎ.1288) ศาลพิพากษาให้จำเลยแบ่งแยกที่พิพาทให้โจทก์ครั้งหนึ่ง ถ้าตกลงแบ่งไม่ได้ ให้ขายทอดตลาดนำเงินมาแบ่งกันตามส่วนที่ศาลชั้นต้นเคยมีคำสั่งให้โจทก์ส่งโฉนดที่พิพาทต่อศาลเพื่อส่งไปยังเจ้าพนักงานที่ดินตามที่จำเลยขอ ปรากฏภายหลังว่าไม่เหมาะสม

²⁵ อุทัย ศุภนิธย์, "ภาระของศาลชั้นต้นที่ต้องทำการแทนศาลอื่นในคดีแพ่ง", บทบัญญัติ, เล่ม 33 ตอนที่ 3 (2519) : 386.

โดยวิธีการที่โจทก์แถลงมีเหตุผลในการปฏิบัติตามคำพิพากษายิ่งกว่า ศาลชั้นต้นก็ชอบที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้นได้ หากเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำใหม่ เพราะเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงคำสั่งในวิธีการเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา (ฎีกาที่ 73/2527 2527ฎ.56)

กรณีที่วินิจฉัยในการบังคับคดีแล้ว เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ เช่นโจทก์ร้องว่า ผู้ร้องกับพวกเป็นบริวารจำเลย ผู้ร้องกับพวกต่อสู้ว่า ไม่ได้เป็นบริวารจำเลย เพราะเป็นผู้เช่าที่ดินจากจำเลย ศาลสั่งว่าให้ผู้ร้องกับพวกอยู่ในที่ดินโจทก์ต่อไปอีก 3 เดือน คำสั่งศาลนี้เป็นคำสั่งชี้ขาดในประเด็นระหว่างผู้ร้องกับโจทก์ เมื่อศาลมีคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดในข้อโต้เถียงแล้วมิได้มีฝ่ายใดอุทธรณ์คัดค้านคำสั่งนั้นย่อมเด็ดขาดเป็นที่สุด และบังคับคดีต่อไปตามคำสั่งนั้นได้ (ฎีกาที่ 7766/2508 2508ฎ.1184) ศาลพิพากษาให้จำเลยหรือ เรือนออกไปจากที่ดินโจทก์โดยวินิจฉัยว่า เรือนจำเลยปลูกอยู่ในที่ดินที่จำเลยขายให้โจทก์แล้ว คดีถึงที่สุด จำเลยจะยื่นคำร้องในชั้นบังคับคดี จำเลยปลูกเรือนนอกเขตโฉนดที่จำเลยขายให้โจทก์ โจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องขับไล่ขอให้ศาลไต่สวนและเพิกถอนคำสั่งนั้น เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำในประเด็นที่ศาลวินิจฉัยชี้ขาดไว้แล้ว ต้องห้ามตามมาตรา 144 (ฎีกาที่ 2290/2520 2520ฎ.1714)^{2๑}

- การดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนจากบทบัญญัติตามมาตรา 144 วรรคสอง ที่ว่า ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในอันที่จะบังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 16 และ 240 ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยศาลอื่นแต่งตั้งอันเป็นส่วนเรื่อง

^{2๑} พินิจ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,

ของการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน โดยศาลในคดีเดิมได้ส่งประเด็นสู่ศาลที่รับ ประเด็นให้สืบประเด็นในคดีแบ่งเป็น 2 กรณี ได้แก่

ก. กรณีดำเนินกระบวนการพิจารณานอกเขตอำนาจศาล

เป็นกรณีที่ศาลชั้นต้นศาลใดหรือศาลแพ่งศาลอาญาหรือศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาจะต้องทำการซักถาม ตรวจ หรือ ดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ นอกเขต อำนาจของศาลนั้น ศาลดังกล่าวย่อมมีอำนาจที่จะแต่งตั้งศาลอื่นที่เป็นศาลชั้นต้น ให้ ทำการซักถามตรวจ หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนได้²⁷

ข. กรณีศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาสั่งให้สืบพยานใหม่

เป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกายังไม่พอใจในการพิจารณาฟ้อง อุทธรณ์หรือฟ้องฎีกา คำแก้อุทธรณ์หรือคำแก้ฎีกา ตลอดจนพยานหลักฐานที่ ปรากฏในสำนวน เช่น ศาลอุทธรณ์เห็นว่าศาลชั้นต้นกำหนดประเด็นการนำสืบ พยานบกพร่องศาลอุทธรณ์มีอำนาจกำหนดประเด็นชั้นใหม่แล้วให้ศาลชั้นต้นทำการ สืบพยานคู่ความทั้งสองฝ่ายในประเด็นที่กำหนดชั้นใหม่ แต่การกำหนดประเด็นดัง กล่าวต้องเป็นประเด็นที่คู่ความยกขึ้นมาในอุทธรณ์เท่านั้น เพราะศาลอุทธรณ์มี อำนาจวินิจฉัยเฉพาะประเด็นที่คู่ความอุทธรณ์ขึ้นมา จะวินิจฉัยนอกประเด็นที่คู่ ความอุทธรณ์ขึ้นมาหาได้ไม่²⁸ หรือ ในคดีที่คู่ความอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมาย

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 16 และ มาตรา 102.

²⁸ ฎีกาที่ 1761/2512 2512ฎ.2159, ที่ 949/2513 2513ฎ.1344 และ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 240 (2) (3)

ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าศาลชั้นต้นยังมิได้พิจารณาหรือวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญในประเด็น ศาลอุทธรณ์ย่อมมีอำนาจทำคำสั่งให้ศาลชั้นต้นวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงเช่นว่านั้น แล้วพิพากษาใหม่ตามรูปคดีได้ เช่น ศาลชั้นต้นตัดสินยกฟ้องโดยปัญหาข้อกฎหมายและมิได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงตามประเด็นที่ได้เถียงกัน หากศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นยังไม่ชอบก็มิอำนาจย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นพิจารณาข้อเท็จจริงเช่นว่านั้นแล้วพิพากษาใหม่ตามรูปคดีได้ตามมาตรา 240(3) 242(3) ²⁹

อนึ่ง บทบัญญัติของการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำตามมาตรา 144 นั้น มีข้อยกเว้นในกรณีต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งหลักในเรื่องฟ้องซ้ำตามมาตรา 148 ก็มีข้อยกเว้นไว้หลายประการเช่นกันมีข้อนำสังเกตุว่าข้อยกเว้นบางประการที่มีหลักร่วมกัน ถ้านำมาบัญญัติรวมไว้ในที่เดียวกันจะเหมาะสมกว่าหรือไม่ เพราะหลักตามมาตรา 144, 148 ก็มาจากหลักการเดียวกัน ข้อพิจารณานี้จะได้นำเสนอต่อไปในบทที่ 4

²⁹ มาโนช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง